

Пащенко П. М.,

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕВІДВОРОТНІСТЬ ПОКАРАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ ПІД ЧАС СКОЄННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Питання військових правопорушень у сучасних умовах воєнного стану в Україні набуває особливої актуальності, оскільки питання забезпечення військової дисципліни безпосередньо впливає на обороноздатність держави [1]; [2]. Відсутність належного контролю за дотриманням правопорядку серед військовослужбовців, правовий нігілізм та недостатній рівень організації службових розслідувань спричиняють негативні наслідки, які послаблюють боєздатність підрозділів [3]. Одним із ключових принципів кримінального права є невідворотність покарання, яка забезпечує належну правозастосовну практику та формує превентивний механізм запобігання правопорушенням [4]. У даній роботі досліджується вплив правового нігілізму на ефективність правозастосування у військовій сфері, аналізуються прогалини у реалізації принципу невідворотності покарання та пропонуються заходи для удосконалення механізму притягнення військовослужбовців до відповідальності.

На основі отриманих статистичних даних щодо втрат особового складу, облікованих випадків самовільного залишення військової частини та випадків відмови військовослужбовців від виконання наказів, проведений аналіз та визначені питання правового характеру, які виникають при проведенні службових розслідувань та негативно впливають на якість виконання бойових завдань, що знайшло відображення у даній роботі.

У практичній діяльності спостерігається негативна тенденція *затягування термінів проведення службових розслідувань посадовими особами не сприяє ефективному налагодженню роботи щодо притягнення винних осіб до відповідальності*. Службове розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення командиром (начальником). Загальний строк службового розслідування не може перевищувати двох місяців.

Системні недоліки в організації роботи з особовим складом вчиняються через безконтрольність та усунення від цього процесу відповідних посадових осіб. Відповідно, в підрозділі має місце неналежна

організація робота з військовослужбовцями які відмовляються від виконання бойових завдань.

Посадові особи бригади, відповідальні за прийняття правових рішень стосовно військовослужбовців, у діях яких є ознаки військових кримінальних правопорушень, не оформляють відповідних до КПК [5] України документів щодо кримінальних правопорушень, не налагодили належну взаємодію з органами досудового розслідування щодо внесення в ЄРДР повідомлень про правопорушення, що мають ознаки злочинів пов'язаних з невиконанням наказів (Ст. 403 КК України) [6] та самовільним залишенням місця служби (Ст. 407 КК України).

Кримінальна відповідальність є найтяжчим видом юридичної відповідальності, правовим наслідком вчинення кримінального правопорушення і полягає у застосуванні до особи, яка вчинила його, державного примусу у формі покарання [7]. Зміст принципу невідворотності кримінальної відповідальності полягає у тому, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, підлягає покаранню в кримінально-правовому порядку.

До найважливіших основних принципів кримінальної відповідальності належать: відповідальність лише за вчинення суспільно небезпечного діяння, що передбачено законом як злочин; особистий характер відповідальності; відповідальність лише за наявності вини; невідворотність кримінальної відповідальності; індивідуалізація кримінальної відповідальності та покарання; доцільність кримінальної відповідальності тощо.

Індивідуалізація відповідальності особи, яка вчинила діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, полягає, зокрема, в прийнятті правозастосовчими органами рішення про: притягнення такої особи до кримінальної відповідальності, складовою частиною якої є засудження і застосування до неї покарання; звільнення її від кримінальної відповідальності і застосування у передбачених законом випадках заходів впливу, що не є кримінальним покаранням (наприклад, примусові заходи виховного характеру); застосування іншої (так званої особливої) форми реалізації кримінальної відповідальності.

В окремих військових частинах сформувалась негативна практика, коли особи, що вчиняють суспільно небезпечні діяння, які містять склад кримінального правопорушення, не несуть кримінального покарання. Командири бригад надають доповіді до Військової служби правопорядку (ВСП) [8], однак жодним чином не контролюють проведення проваджень за поданими даними.

Аналіз наявної інформації свідчить, що жодне з повідомлень не внесене до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Внаслідок бездіяльності керівництва посадові особи грубо порушують порядок кримінального провадження, визначений

Кримінальним процесуальним кодексом України, зокрема не подають жодної скарги в порядку статті 303 КПК України [9].

В окремих бригадах відсутня системність у роботі щодо виявлення та протидії (усуненню умов вчинення) кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби. Відсутня належна інформація щодо обліку правопорушень.

Також відсутня інформація щодо скарг, поданих у порядку статті 303 КПК України, апеляційних скарг тощо. Бракує даних про проведення інструктажів та доведення до військовослужбовців інформації щодо відповідальності за військові кримінальні правопорушення.

За результатами проведеного аналізу *виявлено складні питання з організацією бойової підготовки, укомплектованістю та обліком особового складу і управління процесами, щодо підтримання належного стану військової дисципліни*. Однак відсутня градація рівнів юридичної відповідальності: дисциплінарної, адміністративної та кримінальної. Відсутня інформація щодо проведення службових розслідувань у визначеному порядку та накладення дисциплінарних стягнень відповідно до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України [10] в цілому та на командирів батальйонів, командирів рот, командирів взводів, командирів відділень зокрема.

Взагалі відсутня інформація щодо притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності за вчинення військових адміністративних правопорушень (Глава 13-Б "Військові адміністративні правопорушення" КУпАП) [11].

У висновку слід наголосити, що затягування термінів службових розслідувань і неналежна взаємодія з органами досудового розслідування ускладнюють притягнення винних до відповідальності та породжує атмосферу безкарності у військових колективах. Відсутність системної роботи з військовослужбовцями, які відмовляються від виконання бойових завдань, та необґрунтовані кадрові рішення негативно впливають на боєздатність підрозділів. Недостатня підготовка особового складу перед залученням до бойових дій створює передумови для зростання кількості випадків відмов від виконання наказів.

Під час воєнного стану питання правового нігілізму набуває особливого значення, оскільки питання військової дисципліни та її порушення прямо впливають на обороноздатність та ефективність Збройних Сил України.

Одним з найгостріших питань є відсутність системної роботи з військовослужбовцями, які відмовляються виконувати бойові завдання. Недостатня організація впливових заходів щодо таких осіб створює атмосферу безкарності та деморалізує особовий склад.

Правова відповідальність за військові правопорушення має бути диференційованою, чітко розмежовуючи дисциплінарну,

адміністративну та кримінальну відповідальність. Військові адміністративні правопорушення відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [12] мають розглядатися виключно у сфері компетенції Військової служби правопорядку (ВСП), тоді як кримінальні правопорушення повинні передаватися до Державного бюро розслідувань (ДБР).

Враховуючи наведене, терміново необхідно вжити заходів щодо забезпечення принципу невідворотності покарання у військовій сфері, що потребує комплексного підходу, який включає: посилення контролю за дотриманням законодавчих вимог щодо проведення службових розслідувань, зокрема щодо їх своєчасності та об'єктивності; впровадження ефективних механізмів взаємодії між військовими частинами та правоохоронними органами для оперативного внесення відомостей до ЄРДР та належного оформлення матеріалів кримінальних проваджень; запровадження системного підходу до роботи з особовим складом, що передбачає профілактичні заходи, патріотичне виховання та роз'яснювальну роботу щодо юридичних наслідків військових правопорушень; розмежування видів юридичної відповідальності військовослужбовців відповідно до ступеня суспільної небезпеки їхніх діянь, що дозволить ефективніше застосовувати правові санкції.

Список використаних джерел:

1. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV: станом на 18 грудня 2024 р.
2. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 550-XIV: станом на 9 серпня 2024 р.
3. Про Стройовий статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 549-XIV: станом на 1 жовтня 2020 р.
4. Петков С. В. До питання про розмежування злочинів і проступків: зміна парадигм. *Публічне право*. 2017. № 2 (26). С. 129–137.
5. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України станом на 12 квітня 2024 року / М. І. Ануфрієв та ін. ; ред. В. М. Стратонов. Київ : Вид. дім «Професіонал», 2024. 1336 с.
6. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: станом на 1 лютого 2025 р.
7. Петков С. В. Поділ правопорушення (delictum) за ступенем суспільної небезпеки на проступок (суспільно шкідливе діяння) та злочин (суспільно небезпечне діяння) в контексті реформування кримінальної юстиції. *Публічне право*. 2020. № 1. С. 72–84.
8. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-III: станом на 27 січ. 2023 р.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 26 грудня 2024 р.

10. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV: станом на 9 серпня 2024 р.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X: станом на 1 лют. 2025 р.

12. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення станом на 01.12.2019 / ред. С. Петков. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 792 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-37>

Петриченко О. П.,

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

НОВАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ» ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

В умовах реформування адміністративно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу в Україні на шляху його адаптації до європейських стандартів вагомим значення набуває аналіз законодавчих ініціатив, які стосуються, з однієї сторони, вдосконалення правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, що забезпечують формування і реалізацію державної політики на ринку природного газу, а також здійснюють інші завдання та функції у цій сфері, та, з іншої сторони, визначають засади взаємовідносин між суб'єктами публічної адміністрації та приватними особами у процесі постачання природного газу, надання послуг з його транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору) тощо. Безпосередньо це стосується аналізу новацій Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. та їх впливу на вдосконалення адміністративно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу.

Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. вирізняється євроінтеграційним змістом та значенням. Предмет його регулювання охоплює відносини органів виконавчої влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати